

ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ІМ. Т. Г. ШЕВЧЕНКА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

БІБЛІОТЕКА
СВІТОВОЇ
ЛІТЕРАТУРИ

Шарлотта
БРОНТЕ
■
ВІЛЬЄТТ

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2025

Розділ I БРЕТТОН

Моя хрещена мати жила в гарному будинку в чистому старовинному містечку Бреттон. Родина її чоловіка прожила там протягом кількох поколінь і справді отримала ім'я свого місця народження — Бреттони з Бреттона: чи то випадково, чи тому, що якийсь їхній далекий предок був досить важливою особою, щоб залишити своє ім'я рідним околицям, я не знаю.

Коли я була маленькою дівчинкою, я їздила до Бреттона приблизно двічі на рік, і мені дуже подобалися ці візити. Будинки та його мешканці мене особливо тішили. Великі затишні кімнати, добре розставлені меблі, прозорі й широкі вікна, зовнішній балкон, звідки можна було побачити гарну старовинну вулицю, де, здавалося, завжди були неділі та свята — такою тихою була там атмосфера, таким чистим був тротуар — ці речі мені дуже подобалися.

Одна дитина в будинку, повному дорослих, зазвичай отримує дуже багато уваги, і місис Бреттон, яка залишилася вдовою з одним сином ще до того, як я з нею познайомилася, проводила зі мною найбільше часу в спокійних обставинах; її чоловік, який був лікарем, помер, коли вона була ще молодою та вродливою жінкою.

Наскільки я її пам'ятаю, вона була вже немолодою, але все ще гарною, високою і мала гарну фігуру, і хоч вона була темноволосою для англійки, але завжди вирізнялася свіжістю

здоров'я на своїй смаглявій щоці та жвавистю в парі витончених і веселих карих очей. Люди страшенно шкодували, що вона не передала свій колір обличчя синові, чиї очі були блакитними, хоча навіть у дитинстві дуже пронизливими, а колір його довгого волосся друзі не наважувалися вказувати, хіба що, коли сонце світило на нього, вони називали його золотим. Однак він успадкував риси обличчя своєї матері, а також її гарні зуби, її зріст (або перспективи її зросту, бо він ще не виріс повністю) і, що було ще краще, її бездоганне здоров'я та характер, що мав таку натуру та смиренність, які є ціннішими для їхнього власника за будь-яке багатство.

Восени того року я гостювала в Бреттоні, і моя хрещена мати прийшла особисто, щоб забрати мене в родичів, з якими на той час було визначене моє постійне місце проживання. Я вважаю, що тоді вона вже чітко бачила, що наближаються події, навіть про тінь яких я ледве здогадувалася; але ледь помітної підозри вистачило, щоб викликати невгамовний смуток, і я була рада змінити обставини та своє оточення.

Поруч із моєю хрещеною час завжди плинув для мене плавно; не з бурхливою швидкістю, а м'яко, як ковзання повноводної річки рівниною. Мої візити до неї нагадували перебування Християнина та Уповаючого¹ біля якогось приємного струмка із «зеленими деревами на кожному березі та луками, прикрашеними ліліями цілий рік». Тут не було ані чарівної різноманітності, ані хвилювання від подій; але я так любила спокій і так мало шукала пригод, що коли прийшли останні, я майже сприйняла це як клопіт і хотіла, щоб усе це трималося осторонь.

Одного разу надійшов лист, зміст якого, очевидно, викликав у місис Бреттон подив і деяке занепокоєння. Спершу я подумала, що він з дому, і затремтіла, очікуючи, сама не знаючи яку трагічну звістку: однак вона нічого мені не сказала, тож ця хмара, здавалося, пройшла.

Наступного дня, повернувшись із тривалої прогулянки, увійшовши до своєї спальні, я побачила несподівану зміну.

¹ Персонажі релігійної поеми «Похід паломника» англійського письменника та проповідника Джона Баньяна, що вийшла в 1678 році. — *Прим. пер.*

Крім мого власного французького ліжка в його тинистій ніші, у кутку з'явилося маленьке ліжечко, задрапіроване білим; а на додаток до мого комода з червоного дерева я побачила крихітну скриню з палісандра. Я стояла на місці, дивилася й міркувала.

— Чиї це речі та ліжечко? — запитала я.

Відповідь була очевидною:

— Прибуде друга гостя. Місис Бреттон чекає інших відвідувачів.

Коли всі спустилися для обіду, ми отримали пояснення. Мені сказали, що незабаром моєю компаньйонкою стане маленька дівчинка — донька друга й далекого родича покійного доктора Бреттона. Зазначили, що ця дівчинка нещодавно втратила свою матір; хоча потім місис Бреттон розповіла, що ця втрата була не такою великою, як може здатися на перший погляд. Місис Гоум (здається, так її звали) була дуже вродливою, але легковажною і недбалою жінкою, яка нехтувала своєю дитиною, а також розчаровувала та зневірювала свого чоловіка. Цей союз виявився настільки далеким від щастя, що зрештою відбулося розлучення — розлучення за взаємною згодою, а не після якось судового процесу. Незабаром після цієї події жінка, перевтомившись на балу, застудилася, підхопила лихоманку і померла після дуже нетривалої хвороби. Її чоловіка, за своєю природою дуже чутливого й невимовно враженого цією надто раптовою новиною, здається, зараз навряд чи вдасться переконати, що це не певна надмірна суворість з його боку — і не певний брак терпіння й поблажливості — сприяли тому, щоб прискорити її кінець. Він розмірковував над цією ідеєю, поки його дух серйозно не занедужав; лікарі наполягали на тому, щоб він вирушив у подорож замість лікування, а тим часом місис Бреттон запропонувала взяти на себе опіку над його маленькою дівчинкою.

— І я сподіваюся, — додала моя хрещена в кінці, — що дитина не буде схожа на свою матір; таку дурну й легковажну маленьку кокетку, що зустріла дуже розумного чоловіка, який виявився досить слабким, щоб одружитися з нею. Адже, — сказала вона, — містер Гоум по-своєму розумний чоловік, хоча

й не дуже практичний: він захоплюється наукою і половину свого життя живе в лабораторії, де проводить експерименти — чого його дружина-метелик не могла ані зрозуміти, ані витримати. І насправді, — зізналася моя хрещена мати, — мені це теж навряд чи сподобалося б.

У відповідь на моє запитання вона далі повідомила мені, що її покійний чоловік казав, що містер Гоум успадкував свій науковий розум від дядька по материнській лінії, французького вченого; бо він був, здається, змішаного французького та шотландського походження і мав родичів, які тепер живуть у Франції, з яких більше ніж один писав «де» перед своїм прізвищем і вважав себе шляхетного роду.

Того самого вечора о дев'ятій годині слугу відправили зустрічати карету, у якій мала прибути наша маленька гостя. Ми з місис Бреттон сиділи самі у вітальні, чекаючи її прибуття; Джон Грехем Бреттон був відсутній, оскільки вирушив у гості до одного зі своїх однокласників, який жив у сільській місцевості. Моя хрещена в очікуванні гості читала вечірню газету, а я шила. Була дощова ніч; дощ стукав по шибках, а вітер звучав сердито й неспокійно.

— Бідна дитина! — час від часу вигукувала місис Бреттон. — Яка жахлива погода випала для її подорожі! Хочеться, щоб вона швидше опинилася тут, у безпеці.

Незадовго до десятої пролунав дзвінок у двері, який сповістив про повернення Воррена. Не встигли двері відчинитися, як я вибігла в коридор; там лежали скриня й кілька коробок зі стрічками, а біля них стояла людина, схожа на няньку, тоді як біля підніжжя сходів стояв Воррен з оберемком шалі на руках.

— Це дитина? — запитала я.

— Так, міс.

Я хотіла розкрити шаль і спробувати роздивитися обличчя, але воно швидко відвернулося від мене та сховалося у плече Воррена.

— Поставте мене, будь ласка, — пролунав тихий голос, коли Воррен відчинив двері вітальні, — і зніміть цю шаль, — продовжував голос, виймаючи своєю маленькою ручкою шпильку

та з якимось вибагливим поспіхом знімаючи незграбну обгортку. Істота, яка щойно з'явилася, спробувала спритно згорнути шаль; але тканина була надто важкою і великою, щоб її можна було втримати чи управляти нею цими долоньками й ручками.

— Передайте її Гарріет, будь ласка, — пролунала тоді вказівка, — вона може прибрати її. — Сказавши це, дитина обернулася й спрямувала свій погляд на місис Бреттон.

— Іди сюди, дороженька, — сказала жінка. — Підійди до мене, я подивлюся, чи ти не змерзла, чи ти не промокла. Підійди, і я зіграю тебе біля вогню.

Дитина швидко пішла вперед. Звільнившись від своєї обгортки, вона здавалася надзвичайно крихітною; але це була акуратна, гарно складена маленька фігурка, легка, струнка та пряма. Сидячи на широких колінах своєї хрещеної, вона мала вигляд простої ляльки; її шия, ніжна, як віск, її голова з шовковистими кучерями, як мені здавалося, лише посилювали цю схожість.

Місис Бреттон розмовляла ніжними фразами, розтираючи долоні, руки та ноги дитини; спочатку її розглядали замисленим поглядом, але незабаром їй відповіли усмішкою. Місис Бреттон загалом не була ласкавою жінкою: навіть із сином, якого вона дуже любила, її поведінка рідко була сентиментальною, часто навпаки; але коли маленька незнайомка всміхнулася їй, вона поцілувала її і запитала:

— Як звуть мою крихітку?

— Міссі.

— А крім Міссі?

— Поллі, так її кличе татко.

— Чи хоче Поллі жити зі мною?

— Не назавжди; поки татко не приїде додому. Він поїхав, — вона виразно похитала головою.

— Він повернеться до Поллі або пошле за нею.

— Він так зробить, мем? Ви знаєте, що він це зробить?

— Я думаю, що так.

— Але Гарріет думає, що ні. Принаймні треба довго чекати. Він захворів.

Її очі наповнилися сльозами. Вона витягла свою руку з руки місис Бреттон і зробила рух, щоб залишити її коліна; спочатку її зупинили, але тоді вона сказала:

— Будь ласка, я хочу зійти. Я можу сісти на стілець.

Їй дозволили зіслизнути з колін, і вона, узявши підставку для ніг, віднесла її в куток, де була глибока тінь, і сіла там. Місис Бреттон, хоча й була владною, а в серйозних справах навіть безапеляційною жінкою, часто була пасивною щодо дрібниць, тож дозволила дитині діяти на свій розсуд. Вона сказала мені:

— Не звертай зараз на це уваги.

Але я звернула увагу. Я спостерігала, як Поллі поклала свій маленький лікоть на своє маленьке коліно, її голова сперлася на руку; я спостерігала, як вона витягла квадратний дюйм чи два носовички з лялькової кишені своєї лялькової спідниці, а потім почула її плач. Інші діти, коли відчують горе чи біль, голосно плачуть, не соромлячись і не стримуючись; але ця істота плакала тихенько, найменше випадкове схлипування свідчило про її хвилювання.

Місис Бреттон не чула цього, що також було цілком добре. Невдовзі голос, що долинув з кутка, вимогливо сказав:

— Нехай подзвонять у дзвінок для Гарріет!

Я подзвонила; няньку викликали, і вона прийшла.

— Гарріет, мене треба покласти спати, — сказала її маленька хазяйка. — Ви повинні запитати, де моє ліжко.

Гарріет дала зрозуміти, що вона вже поцікавилася цим.

— Запитайте, чи спите ви зі мною, Гарріет.

— Ні, Міссі, ви будете ділити кімнату із цією молодого леді, — сказала нянька, вказуючи на мене.

Міссі не вставала зі свого місця, але я бачила, як її очі шукають мене. Після кількох хвилин мовчазного спостереження вона вийшла зі свого кутка.

— Я бажаю вам, мем, доброї ночі, — сказала вона місис Бреттон, але пройшла повз мене мовчки.

— На добраніч, Поллі, — сказала я.

— Нам не треба казати «на добраніч», оскільки ми спимо в одній кімнаті, — такою була її відповідь, з якою вона зникла з вітальні.

Ми почули, як Гаррієт запропонувала віднести її нагору.

— Не треба, — знову була її відповідь, — не треба, не треба, — і її маленькі ніжки стали втомлено підійматися сходами.

Лягаючи спати через годину, я побачила, що вона все ще не спить. Вона розклала подушки так, щоб вони підтримували її маленьке тіло в сидячій позі: її руки, складені одна з другою, спокійно лежали на простирадлі зі старомодним спокоєм, дуже невластивим дитині. Я деякий час утримувалася від розмови з нею, але перед тим, як загасити світло, порадила їй лягти спати.

— Мало-помалу, — була її відповідь.

— Але ти застудишся, Міссі.

Вона взяла якийсь крихітний предмет одягу зі стільця, що стояв біля її ліжечка, і накрила ним свої плечі. Я дозволила їй робити те, що заманеться. Деякий час прислухаючись у темряві, я зрозуміла, що вона все ще плаче — вона плакала стримано, тихо й обережно.

Коли я прокинулася з ранішнім світлом, моє вухо вловило звук цівки води. Отакої! Вона вже встала й залізла на табурет біля умивальника, з великими зусиллями нахилиючи глек (який вона не могла підняти), щоб вилити його вміст у миску. Було цікаво спостерігати за нею, поки вона вмивалася й одягалася, така маленька, зайнята й безшумна. Очевидно, вона трохи звикла виконувати свій ранковий туалет; а з гудзиками, зав'язками, гачками й петельками, що створювали труднощі, вона зіштовхувалася з наполегливістю, за якою було приємно спостерігати. Вона склала свою нічну сорочку, акуратно розгладила драпірування свого дивана, а тоді, відійшовши в кут, де її сховала біла фіранка, вона затихла. Я наполовину підвелася й висунула голову, щоб побачити, чим вона була зайнята. Стоячи на колінах, схиливши чоло на руки, я помітила, що вона молилася.

Її няня постукала у двері. Вона підвелася.

— Я вже вдягнена, Гаррієт, — сказала вона. — Я сама вдягнулася, але не почуваюся охайною. Зробіть мене охайною!

— Чому ви одягалися самотійно, Міссі?

— Тихіше! Говоріть тихенько, Гаррієт, а то ми розбудимо дівчину (вона мала на увазі мене, яка зараз лежала із заплющеними

ЗМІСТ

Розділ I. Бреттон	3
Розділ II. Поліна	11
Розділ III. Товариші по іграх	18
Розділ IV. Міс Марчмонт	38
Розділ V. Перегорнути нову сторінку	47
Розділ VI. Лондон	52
Розділ VII. Вільєтт	66
Розділ VIII. Мадам Бек	77
Розділ IX. Ізидор	95
Розділ X. Доктор Джон	109
Розділ XI. Кімната воротарки	117
Розділ XII. Скринька	124
Розділ XIII. Невчасна застуда	137
Розділ XIV. Іменини	150
Розділ XV. Довгі канікули	184
Розділ XVI. Старі добрі часи	199
Розділ XVII. «Тераса»	217
Розділ XVIII. Наша сварка	227
Розділ XIX. «Клеопатра»	236
Розділ XX. Концерт	251
Розділ XXI. Повернення	275
Розділ XXII. Лист	296
Розділ XXIII. Вашті	308

Розділ XXIV. Месье де Бассомп'єр	323
Розділ XXV. Маленька графиня	339
Розділ XXVI. Похорон.	355
Розділ XXVII. Готель «Кресі».	373
Розділ XXVIII. Ланцюжок для годинника	392
Розділ XXIX. Іменини месье	407
Розділ XXX. Месье Поль.	423
Розділ XXXI. Дріада.	437
Розділ XXXII. Перший лист.	449
Розділ XXXIII. Месье Поль дотримується своєї обіцянки	459
Розділ XXXIV. Малефісента.	469
Розділ XXXV. Братерство.	483
Розділ XXXVI. Яблуко розбрату.	498
Розділ XXXVII. Сонячне світло	515
Розділ XXXVIII. Хмара	533
Розділ XXXIX. Старі і нові знайомі	561
Розділ XL. Щаслива пара	575
Розділ XLI. Передмістя Клотільда	582
Розділ XLII. Кінець.	599